

1-ma'ruza. Oliy ta'lif texnologiyalarining rivoji

Reja:

- 1. Ta'lifda AKT.**
- 2. Oliy ta'lif bo'yicha NMC Horizon hisobotlari.**

1. Ta'lifda AKT.

1997 yilda YUNESKO ning bosh anjumanida "Ta'lifda axborot texnologiyalari boyicha YUNESKO instituti" ta'sis etilgan. AKT dan foydalanishning asosiy yo'naliishlarini o'zida aks ettiruvchi ma'lifotlarni ushbu institutning 2010-2013 yillardagi faoliyatini umumlashtiruvchi Badarch D. ning "Информационно-коммуникационные технологии в образовании" kitobidan olish mumkin [1].

Ta'lif tizimida AKT keskin burilish yasadi, endilikda xalqaro hamkorlik yoki talabalarning faoliyatini AKT siz tasavvur qilib bo'lmaydi.

AKT ni ta'lif jarayonlariga tadbiq etish bo'yicha apparat ta'minoti ham dasturiy ta'minotlar ham rivojlanib bormoqda. Hususan, ochiq ta'lif resurslarining (OTR) paydo bo'lishi ta'lif tizimida axborotlarning tarqalishini, ularning samarasini keskin yuksaltirib yubordi.

AKT ni tadbiq etishdan maqsad ta'lif jarayonini samarali qilishdir. Lekin, aksariyat hollarda ta'lif muhitini kompyuter texnikalari bilan ta'minlashga va o'qituvchi va talabalarning kompyuter texnikasini o'rganishlariga katta e'tibor qaratiladi. Kompyuterdan samarali foydalanish esa hanuz murakkab masala bo'lib qolmoqda.

Kompyuter texnikasi eng avvalo ta'lif dasturlari va o'quv rejalariga, o'qituvchilarining malakasini oshirishga, ta'lif jarayonini boshqarishga va qo'shimcha infrastrukturalarga joriy etilishi lozim.

Kompyuter texnikasini ta'lif tizimiga joriy etish bo'yicha o'tkazilgan tajribalar shuni ko'rsatadiki, har bir o'quvchini yoki talabani noutbuk bilan ta'minlagandan ko'ra ta'lif muhitini to'liq kompyuterlashtirish, auditoriyalarda, koridorlarda, talabalar ko'p to'planadigan joylarda umumi kompyuterlarni joriy etish o'quvchilarining kompyuter texnikasini tezroq o'rganib olishlariga yordam berar ekan.

Kompyuterni ta'lif jarayoniga tadbiq qilish jarayonida 2 xil masala paydo bo'ladi – kompyuterni o'rganish kerakmi, yoki

kompyuter vositasida bilim olish kerakmi? Shuni aytish kerakki, kompyuterning o'zi talabaga hech narsa bermaydi. U talabani chalg'itishi, ortiqcha vaqtini o'g'irlashi, ma'lum ma'noda jamoaviy faoliyatdan ajratib qo'yishi mumkin. Ish yuritish jarayonlari, hujjatlar va hattoki qog'ozbozlik oldingidan ham ko'payib ketadi. Kompyuter texnikasi yordamida ta'lim muhitini samarali qilishga kelganda esa yetarli e'tibor bermaymiz.

Yoshlar, jumladan talabalar va yosh o'qituvchilar kompyuterni o'rganishni ilmning kaliti deb bilishadi, lekin, bu narsa ularni juda qattiq chalg'itadi, ular keksa avlodning tajribasini o'rganish masalasiga biroz befarq qarashadi. Bu esa yoshlarni no'noq qilib qo'yadi. Buning oqibatida ilm-fanda olg'a siljish bo'lmaydi, lekin, ancha vaqt o'tib odamlar kasbiy faoliyatda kompyuterdan samarali foydalanishni o'rganib olishadi. Shu sababli, AKT ni ta'lim jarayoniga tadbiq etishdan oldin, o'qutuvchilarn undan samarali foydalanishga o'rgatish juda zarurdir. Amalda ko'pchilik o'qituvchilar AKT ni talabalardan yaxshi bilmasliklari sababli, uni ishlatishdan o'zlarini olib qochishadi. O'qituvchilar ta'lim muhitini jadallashtiruvchi har qanday vositani chuqur egallab olishlari zarur.

Birgina, o'quv adabiyotlarini qog'oz shaklidan elektron variantga o'tkazish talabalarning axborot makonini keskin kengaytirib yuboradi. OTM da mahalliy yoki Internet tarmog'ning, o'quv platformalarining mavjud bo'lishi zamonaviy ta'limdagagi asosiy shartlardan biridir.

Talabalar tabiatan yangilikka o'ch bo'lishadi. Ular onlayn tizimda o'qishni tez o'zlashtirib olishadi. Lekin, buning uchun o'qituvchilar ham ommaviy ravishda o'quv kontentlarini talab darajasida tayyorlashlari lozim bo'ladi.

Hozirgi kunda xorijda ochiq universitetlar soni ko'payib bormoqda. Bunda ta'lim masofadan olib boriladi. Ularda o'qiydigan talabalar soni esa oddiy universitetlaridagidan bir necha o'n hattoki yuz barobar ko'p bo'ladi. 2012 yildan boshlab bir nechta AQSh universitetlari Ommaviy onlayn ochiq kurslarni (OOOK) joriy qilishdi. Lekin, qizig'i shundaki, ularni bitirib chiquvchilar soni unchalik ko'p bo'lmas ekan. Asosiy muammo, bu ochiq universitetlarda ta'limning rasmiy yo'lga qo'yilmaganidadir.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida ham o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tarmoq markazlarida hamda ingliz tilini o'rganish bo'yicha Oliy ta'lim vazirligi va Britaniya Kengashi hamkorligida masofadan ta'lim olish tizimi joriy etilgan.

Buning uchun albatta, o'qituvchilarning AKT kompetentligi yuqori bo'lishi shart. Endilikda, talabalar o'zgarib borayapti, ta'lim jarayoni ham shunga mos ravishda rivojlanib borishi kerak. Ta'lim tizimida AKT ning ommalashishiga asosiy to'siqlardan biri bu amalga oshirilayotgan tadbirlarning hususiy maqsadga qaratilganligida va yuqori tuzilmalar tomonidan qo'llab-quvvatlanmaslidigidir. Xorijiy grantlarning aksariyati AKT bo'yicha jihoz va dasturiy mahsulotlarni sotib olishga, hamda o'qituvchilarning malakalarini oshirishga qaratilgan. AKT dan samarali foydalanishni ta'limlash uchun ta'lim tizimi siyosatida keskin qarorlar qabul qilish zarur.

O'qituvchilarning AKT kompetentligini shakllantirish uchun quyidagi umumiy strategik masalalar aniqlanib olinishi kerak:

- 1) muammoli yondashuv;
- 2) axborotga bo'lgan talab;
- 3) axborotni yig'ish usuli;
- 4) axborot manbalari bilan ishlash ko'nikmalari;
- 5) turli manbalardan olinadigan axborotlarni sintez qilish ko'nikmasi;
- 6) muammolarni yechishga ijodiy yondashuv;
- 7) tanqidiy fikrlash.

Zarur ko'nikmalarni shakllantirish uchun quyidagi fikrlash usullaridan foydalanish yuqori samara beradi:

- 1) masalani ko'rish;
- 2) gipotezani shakllantirish;
- 3) antisipatsiya;
- 4) asosiy fikrni ajratish;
- 5) g'oyalarni tahlil qilish, baholash, qayta o'zgatrish va qayd qilish;
- 6) yondashuvdagagi moslashuvchanlik;
- 7) evristik yondashuv;
- 8) murakkab munosabatlarni tushunish;
- 9) umumiy modellarni qo'llash;
- 10) yechish usullarini yangi vaziyatlarga ko'chirish.

Bunda shaxsning quyidagi sifatlarini shakllantirishga yordam beruvchi mazmun va o'qitish metodlarini tanlash zarur:

- 1) mustaqillik;
- 2) intizomlilik;
- 3) muntazamlik;
- 4) ichki motivatsiya;
- 5) refleksiya;
- 6) moslashuvchanlik;

7) tashabbuskorlik.

O'qituvchilarning AKT kompetetnligi darajasini oshirishda quyidagi didaktik tamoyillarni e'tiborga olish kerak:

- 1) haqiqiy kontekst;
- 2) topshiriqlarning haqiqiyligi;
- 3) mujmal topshiriqlarni qo'llamaslik;
- 4) doimiy nazorat;
- 5) materialning mantiqiy bo'laklanishi;
- 6) bilim, ko'nikma va malakalarning integratsiyasi;
- 7) o'qituvchining ijodiy faoliyati;
- 8) jamoa bo'lib ishlash;
- 9) innovatsiyalar kayfiyatida ishlash.

2. Oliy ta'lim bo'yicha NMC Horizon hisobotlari.

Oliy ta'lim muassasalarini yaqin 5 yil ichida qanday muammolar kutmoqda? Qanday yo'nalishlar va texnologiyalar ta'lim tizimining yangilanishiga olib keladi? Qanday muammolarni hal qilish mumkin va ular qanchalik qiyin, qanday muammolar hamon yechilmasdan qoladi? Bu kabi savollar 56 ta ekspert ishtirokida EDUCAUSE (ELI) loyihasi doirasida «Отчет NMC Horizon: высшее образование — 2015» mavzusidagi ma'ruza tayyorlangan.

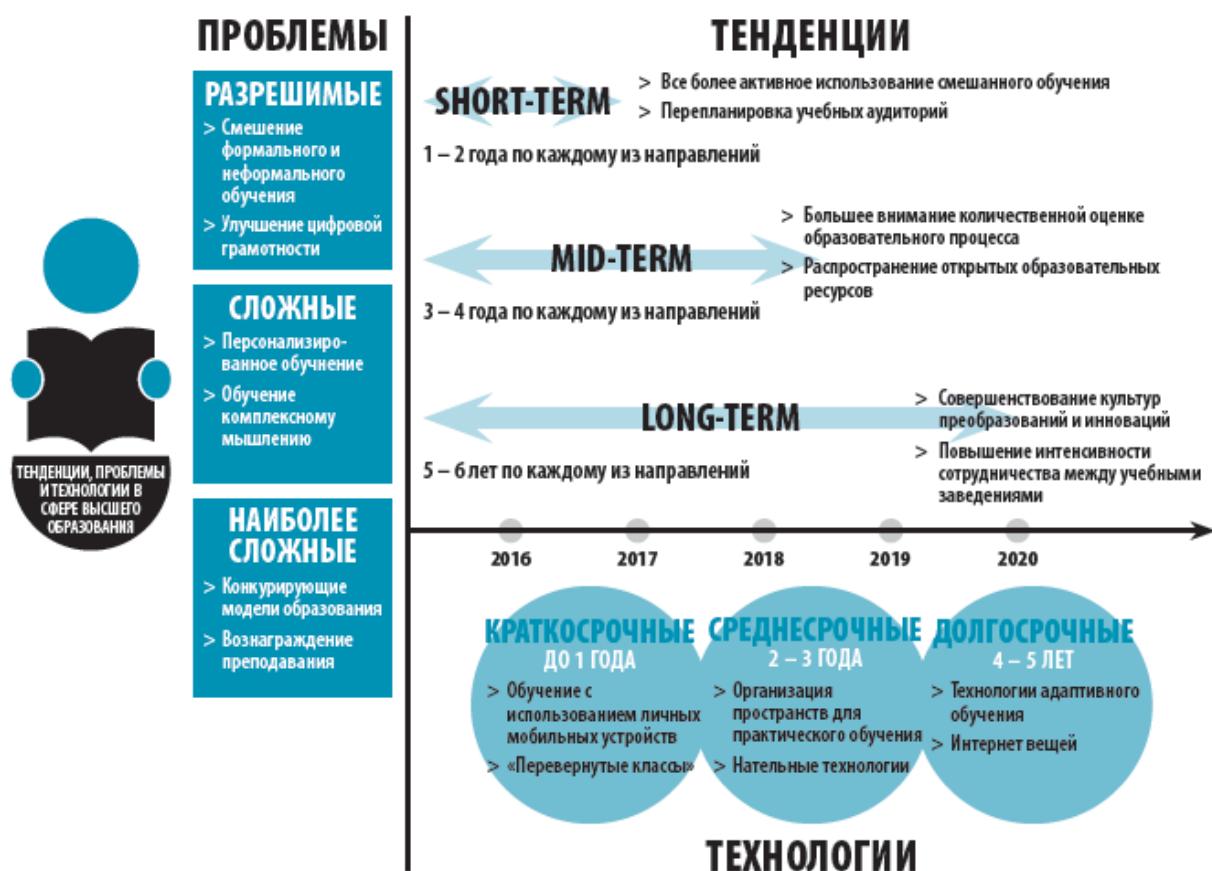
Ekspertlarning ta'kidlashlaricha, 2 ta uzoq muddatli yo'nalishlar mavjud: moslashuvchan ta'lim sharoitlarini kengaytirish va OTM lar o'rtasida hamkorlikni jadallashtirish. Ushbu masalalar doirasida asosiy yo'nalishlar, o'tkir muammolar va muhim texnologik yutuqlar tahlil qilingan.

Kollejlar va universitetlar oldida turgan muammolardan biri raqamli savodxonlikni oshirishdir. Bu muammo ayrim hollarda OTM darajasida yechib kelinmoqda. Masalan, Britaniya ochiq universitetida raqamli axborot platformasi ishlab chiqilgan bo'lib, u yagona standartlarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Ikkinci tomondan, ekspertlar shunday xulosaga kelishganki, o'qituvchilarni innovatsion va samarali pedagogik usullar bo'yicha rag'batlantirish juda qiyin, chunki, uni hatto aniqlash ham mushkul ekan. Shu sababli, ko'pchilik OTM lar o'z pedagoglarini eng avvalo ilmiy-tadqiqot ishlari bo'yicha rag'batlantirishar ekan, undan keyin esa yuqori sifatli dars berish mahorati bo'yicha rag'batlanrishar ekan.

Ekspertlar guruhi ayrim erishilgan texnologik yutuqlarni ham ta'kiblab o'tishgan. Shaxsiy mobil qurilmalar va "teskari sinf" usullari bir yil ichida amalga oshirilishi haqida aytib o'tishgan.

Adaptiv o'qitish texnologiyalari va narsalar Interneti kelgusidagi 4-5 yil ichida kirib keladi.

Uzoq muddatli rivojlanish yo'nalishlari (5 va undan ko'r yilda):

- yangilanishlar va innovatsiyalar madaniyatini takomillashtirish;

- OTM lar o'rtasidagi hamkorlikni jadallashtirish.

O'rta muddatli yo'nalishlar (3-5 yil ichida):

- ta'lim jarayonini miqdorli baholashga e'tiborning qaratilishi;
- ochiq ta'lim resurslarini kengaytirish.

Qisqa muddatli yo'nalishlar (1-2 yil ichida):

- aralash o'qitishni faolroq tashkil etish;
- o'quv auditoriyalarini qayta jihozlash.

Oliy ta'limga texnologiyalarni joriy qilishda qiyinchilik tug'diruvchi o'tkir muammolar:

Hal qilinadigan muammolar: biz ularni bilamiz va yechimi ham ma'lum:

- rasmiy va norasmiy ta'limga aralashtirish;
- raqamli savodxonlikni yaxshilash.

Murakkab muammolar: biz ularni tushunamiz, biroq ularning yechimi hali ma'lum emas:

- personallashtirilgan ta'lim;
- kompleks fikrlashga o'rgatish.

Juda murakkab muammolar: ularni aniqlash qiyin, yechimi ham murakkab:

- ta'limning konkurentlashuvchi modellari;
- o'qitishni rag'batlantirish.

Oliy ta'limgadagi ta'lim texnologiyalari sohasidagi muhim yutuqlar.

Texnologiyalarni tadbiq etish muddati: 1 yilgacha:

- shaxsiy mobil qurilmalardan foydalanib o'qitish;
- teskari sinflar.

Texnologiyalarni tadbiq etish muddati: 2-3 yil:

- amaliy ta'lim uchun maydon tashkil etish;
- ichki texnologiyalar.

Texnologiyalarni tadbiq etish muddati: 4-5 yil:

- adaptiv ta'lim texnologiyalari;
- narsalar Interneti.

Kalit so'zlar:

Ochiq ta'lim resurslari; ommaviy onlayn ochiq kurslar; kompyuter savodxonligi; kompyuter vositasida bilim olish; AKT kompetentligi; NMC Horizon hisobotlari; uzoq, o'rtacha va qisqa muddatli yo'nalishlar; aralash o'qitish; o'quv auditoriyalarini qayta jihozlash; teskari sinflar; narsalar Interneti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бадарч Д. Информационно-коммуникационные технологии в образовании. Монография. – М. : ИИТО ЮНЕСКО, 2013. – 320 стр.

2. Джонсон Л., Адамс Беккер, Эстрада В. и Фриман А. Отчет NMC Horizon. Высшее образование, 2015 г. – 56 с.